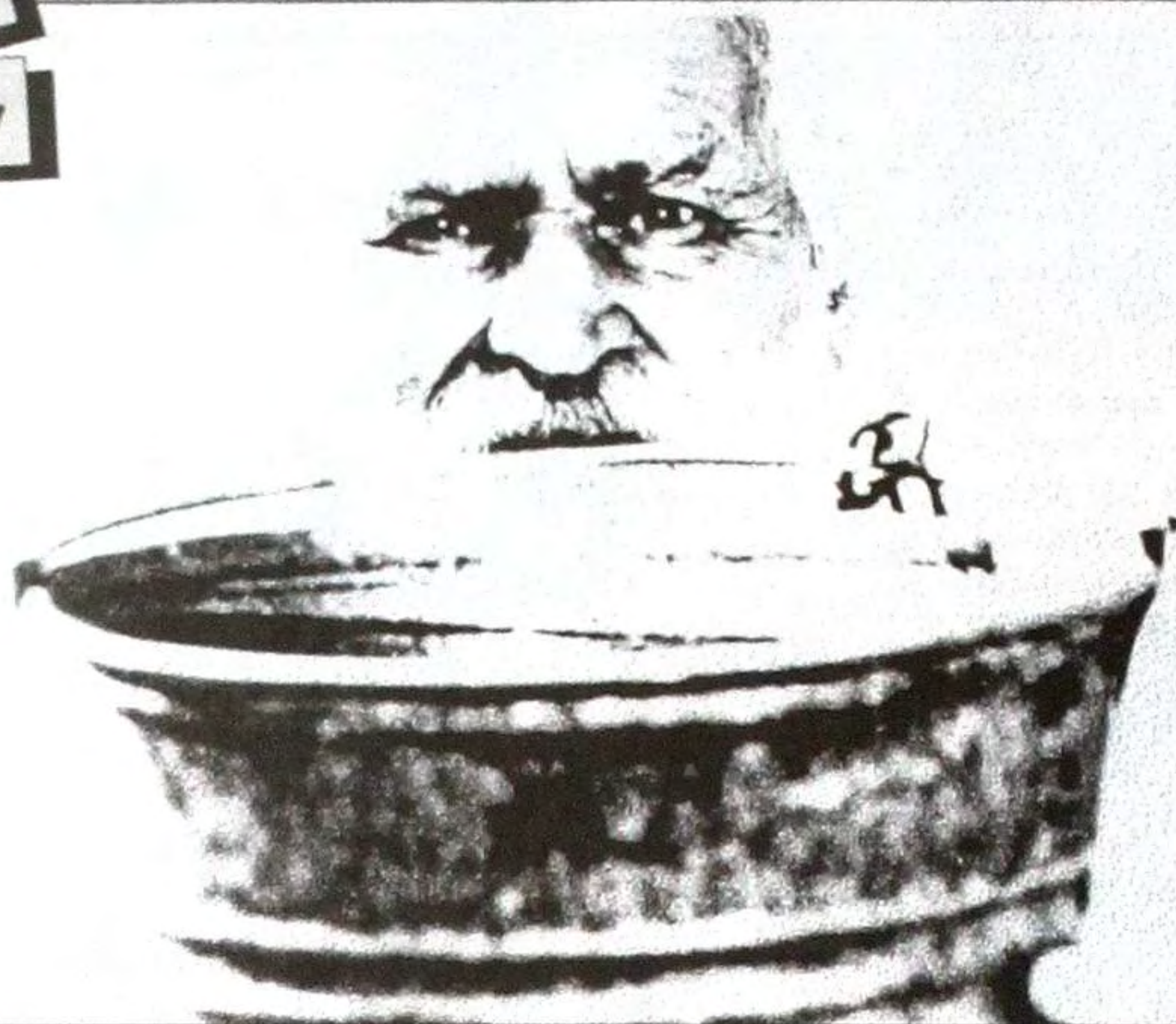

заборонена
школа

Йозеф ВУДАРТ

**Кіно
для
спраглих**

В лютому-березні 1988 року за ініціативи Шевченківського Канадського товариства й персонально його керівника Андрія Григоровича в Канаді відбувся перший фестиваль українського кіно, на який були запрошені кінорежисер Ю.Ілленко та поет І.Драч. В рамках цього фестивалю демонструвалися картини, що були свого часу заборонені радянською цензурою, зокрема «Криниця для спраглих» та «Вечір на Івана Купала» Ю.Ілленка. В той же час Ю.Ілленко із фільмом «Криниця для спраглих» був запрошений на Міжнародний кінофестиваль у Сан-Франциско. Композитор і диригент симфонічного оркестру із Лас-Вегаса Вірко Балеї організував перегляди згаданих фільмів в університетах Бостона, Філадельфії, Нью-Йорка, Чикаго та інших міст США. Фільми, як свідчать відгуки преси, справили на глядачів сильне враження. Ця поїздка стала відкриттям невідомого українського кіно.

Більш, як двадцять років була заборонена «Криниця для спраглих» українського кінорежисера Юрія Ілленка - оманливо спокійний, майстерно зроблений фільм. Його поетичні образи багато про що говорять прямо, а ще більше навіюють. Тепер, коли радянське кіно стало відкритим світові завдяки «гласності», західний глядач може долучитися до цих, раніше схованих скарбів. «Криниця» - це хороший показник режисерської роботи Ілленка, ще невизнаного титана, який обирає непрямий шлях іномовлення, щоб розкрити перед глядачем загальнолюдські цінності і говорити правду про національне жит-

тя. Зрозуміло, це езотеричний фільм, але як експериментальний, він гармонійно поєднує лаконічну красу з чуттєвою витонченістю.

Як і загадкові ненаративні фільми вірменського кінорежисера С. Параджанова («Тіні забутих предків», у якому, до речі, Ілленко був оператором, «Колір гранату», «Легенда про Сурамську фортецю»), фільми Ілленка цензура могла вважати небезпечними через нестримну образність. «Криниця для спраглих» виходить за рамки поетичної кінематографічної традиції, заснованої О.Довженком (зокрема, класичний німий фільм «Земля», 1930). Історія вбивства ревного комуніста-колективізатора жадібним куркулем розповідається у фільмі перш за все за допомогою майстерного монтажу, в якому кадри злих грубих облич змінюються зображенням стиглих плодів. Це фільм про людей і про плоти землі, збуреної політичним неспокоєм. Фільм Ілленка також розповідає про конфлікт, викликаний втратою зв'язку з природою та споконвічним ладом життя.

Поза прихованою лінією сюжету, яка розгортається у калейдоскопічній низці пейзажів, спогадів героїв та фантастичних сцен, глядач може вичленити певні теми. Головна з них - насміхання односельців над сумною літньою людиною, яка піклується про колодязь і яка у символічній картині фільму уособлює містичний образ предка як совісті в українській культурі. Старий чоловік, який забезпечує водою село (що є символом життєдайних сил), журливо згадує, як його нащадки

покинули рідний дім, смерть свого сина-військового, розмірковує про вторгнення сучасного світу у сільське життя, не обминаючи радянської колективізації. Пам'ять відбилася на його світосприйнятті: у центральній сцені він перевертає фотокартки обличчям до стіни і нарешті перевертає дзеркало - цей жест означає спробу повернутися до первісної чистоти своєї ідентичності.

Візуальна структура фільму Ілленка свідчить про операторське минуле постановника. Передаючи спогади головного героя, він чутливо використовує чорно-білий кадр, акцентуючи на формальності композицій ключових сцен. Повторюваність образів створює неперервність теми, яка проходить через весь фільм. Окрім води, зокрема, символами фільму є труна та човен; образ млина символізує обертання; циклічний рух передається і тоді, коли старий крутить корбу колодязя; жінки в ритуальному колі місяць глину з соломою, щоб звести стіни; після того, як ми дізнаємося про смерть сина, на екрані з'являється довгий родинний стіл у вихорі й вітер загортає скатертиною старого і стільці, люто шарпаючи її; старий тримає яблуню догори корінням над висохлою землею, а тим часом вагітна жінка йде позаду нього, збираючи в поділ яблука.

«Криниця для спраглих» має дивовижну здатність вражати глядача концептуально закладеною відсутністю сталої точки зору, з якої бачаться події. Ми не завжди певні у характері стосунків між персонажами, живі вони, чи померли, у ча-

совому окресленні (за винятком несподівано висвітлюваних магнітофонів та автомобілів 60-х років), чи в тому, які символи вжив автор. Через цю двозначність ідентичності героїв та місця їхнього перебування ми весь час у хвилюючій непевності. Оповиті цим станом, ми віддаємося поетичному потоку фільму.

Естетика умовного кіно вимагає від нас, щоб ми знали факти поза зображуваним: коли, де, хто, що та як. Але фільм Ілленка виходить за цю обмежуючу специфіку. Так само, як і поезія може бути оцінена в чуттєвому вимірі за звучанням та обрисами її мови, незалежно від культурного контексту, фільм Ілленка працює на сублімованому рівні. Ми не помилились, якщо визначимо «Криницю для спраглих» як витвір української чуттєвості, але його чудова образність передає історію, що має універсальне звучання, історію життя, яка немає ні початку, ні кінця.

The Independent, 16 лютого 1989. Переклали з англійської Костянтин Філоненко та Олена Левченко

Фрагмент листа Дмитра Мілютенка до дружини Наталі Мілютенко, написаного під час зйомок фільму «Криниця для спраглих».

Трушівці

1 листопада 1965 р.

От і листопад. Хочу до тебе... Люба Наташенько! Занудився я тут в Трушівцях без тебе. З тобою мені було б легше і змістовніше жити. З Чигирини я вирішив переїхати в Трушівці до Яремаків (...).

Робота йде дуже повільно і це мене нервує, бо, мабуть, до Жовтн. свят я свою так зв. «літню натуру» не відзніму і доведеться, мабуть, виїхати сюди ще після свят.

Сьогодні Perezнімали сцену «Розбивання труни». Тепер уже це не «розбивання», а я перетягую труну з двору до криниці (під грушею) і встановлюю труну замість поїла для скотини, наливаючи її водою. Мені подобається таке дійове і практичне розрішення історії з труною, воно життєстверджуюче, оптимістичне. Та мені довелося витримати іспит на фізичну силу. Труна важить, мабуть, пудів 5, намокла, я в сорочці на холоді, кадр довгий 85 метрів, тягнути і нести труну далеко. Зробили 6 дублів і я іспит витримав, так що я ще хлопець о-го-го! До цього зняли ще сцену на зораному полі, де я сиджу один за столом і від самолёту, що пролітає наді мною, розлітаються стільці і розвивається біла скатертина, вона під вітром обліплює всю мою фігуру (включають вітродуй), і коли я в цій скатертині, встаючи, борсаюсь, здається, наче живий пам'ятник тріпоче на чорній ріллі. (...)

**Публікація
Наталі Мілютенко.**

